

rosa vera

UNA APORTACIÓ A LA HISTÒRIA DEL GRAVAT MODERN A CATALUNYA

LOS ARTISTAS GRABADORES

II

FITXA GENERAL

G

EDICIONES DE LA ROSA VERA

V. M. DE INDEBT, EDITOR — J. PLA, DIRECTOR

LOS ARTISTAS GRABADORES

BARCELONA

MCMLVII - MCMLXXXI

Genealogía del viejo que murió con unas palabras pegadas al corazón, prólogo de Camilo José Cela. Viñeta de Jaume Pla, xilografías de Antonio Gelabert.

1. GODOFREDO ORTEGA MUÑOZ. - *De camino*, punta seca. Texto de Luis Felipe Vivanco.
2. JOSÉ M.ª DE LABRA. - *Llanto*, barniz blando. Texto de José M.ª Souvirón.
3. FRANCISCO MATEÓS. - *Pequeño circo*, punta seca. Texto de Gabriel Celaya.
4. MENCHU GAL. - *Piedralaves*, punta seca. Texto de Fernando Quiñones.
5. CARMEN AROZAMENA. - *Adán y Eva*, punta seca y aguatinata. Texto de Ángela Figuera Aymerich.
6. MARTÍN ZÁEZ. - *Olympia*, aguafuerte y azufre. Texto de José Coronel Urtecho.
7. ANTONIO QUIRÓS. - *Los panes*, ruleta. Texto de Pedro Laín Entralgo.
8. JOAQUÍN VAQUERO TURCIOS. - *Roma*, punta seca. Texto de José M.ª Valverde.
9. JUAN GUILLERMO. - *Barca*, punta seca. Texto de Fernando Gutiérrez.
10. ROSER BRU. - *Mujeres de Bolivia*, buril y aguatinata. Texto de Pablo Neruda.
11. RAFAEL ÁLVAREZ ORTEGA. - *Su mundo*, aguafuerte. Texto de Gregorio Marañón.
12. JOAN SERRA. - *Calle de la Calabaza*, punta seca. Texto de Ricardo Fernández de la Reguera.
13. GREGORIO PRIETO. - *Nostalgia*, aguatinata. Texto de Juan Ramírez de Lucas.
14. ARTURO PEYROT. - *Vendedor de sandías*, aguafuerte. Texto de Federico Muelas.
15. ALFONSO FRAILE. - *Mujer con pájaro*, punta seca. Texto de Ana María Matute.
16. DIMITRI PAPAGUEORGUIU. - *La siega*, aguafuerte. Texto de Manuel Díez Crespo.
17. XAVIER VALLS. - *El búcaro*, aguafuerte. Texto de María Luz Morales.
18. JOSÉ GUINOVART. - *Pueblo*, aguafuerte. Texto de Cesáreo Rodríguez Aguilera.
19. JAUME PLA. - *Árboles de Velliza*, buril. Texto de Miguel Delibes.
20. XAVIER NOGUÉS. - *Ilustración*, aguafuerte. Texto de Baltasar Porcel.

G.3

G.3.1

1. Portadella.
2. Portada general a dues tintes (negre i taronja), compaginada amb un tipus de lletra i diferents cossos tal com es mostra a la fotocòpia del punt G.
3. Justificació del tiratge.
4. Pròleg de Camilo José Cela amb vinyeta al burí i a l'aiguatinta de Jaume Pla i xilografies d'Antoni Gelabert.
5. Vint plec amb vint gravats d'artistes i tècniques diferents illustrats per vint textos de diversos escriptors. Cada plec consta de:
  - 5.1 Portada a dues tintes (negre i rosat) compaginada amb un tipus de lletra i diferents cossos: LOS ARTISTAS GRABADORES / EDICIONES DE LA ROSA VERA / (nom del gravador) / (títol del gravat) / (tècnica) / COMENTARIO DE / (nom de l'escriptor) / (emblema Rosa Vera) / (signatura del plec).
  - 5.2 Un text a la contraportada.
  - 5.3 Un gravat a la plana d'enfront.
6. Índex.
7. Felicitació de Nadal de l'any 1957 de Mª Josefa Colom.

G.3.2

Edició d'un total de 110 exemplars distribuïts com segueix:

Esta edición consta de 110 ejemplares, impresos en papel de hilo Guarro de fabricación especial, todos numerados y firmados por sus autores, grabador y escritor. La parte tipográfica está realizada por S.A.D.A.G. (Sociedad Alianza de Artes Gráficas) y los grabados estampados por J. Pla. Las planchas son inutilizadas después de la tirada y ésta se distribuye de la manera siguiente:

EJEMPLAR ÚNICO, numerado I, que contiene el dibujo original del artista, todas las pruebas de estado, una prueba de la plancha inutilizada y el autógrafo del texto.

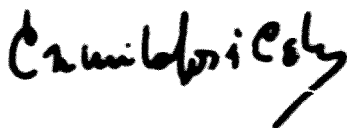
10 ejemplares, numerados del II al XI, con una prueba de estado y una prueba de la plancha inutilizada.

89 ejemplares, numerados del 12 al 100.

10 ejemplares de colaborador, marcados de A a J, fuera de la venta. (1)

G.3.3

Tots els exemplars estan signats per CAMILO JOSÉ CELA, a tinta, en acabar el pròleg:

Els gravats porten la signatura autògrafa de llurs au-

tors, a llapis, a l'a.i.d., exceptuant el darrer de XAVIER NOGUÉS que no va firmar per ser un tiratge pòstum. Els textos estan signats pels escriptors, amb tinta.

G.3.4

La part tipogràfica fou realitzada per la S.A.D.A.G. amb la lletra A.W.r. de cos 20 (pròleg) i els textos amb la P.r. de cos 18, llevat dels que glossen els Gravats 10, 15, 17 i 18 que ho fan amb el cos 14 i el del Gravat 1 amb el cos 12. Els comentaris dels Gravats 19 i 20 estan fets amb la lletra G.r. de cos 12 i 14 respectivament (2).

G.3.5

Les planxes són de coure tret de les vinyetes d'ANTONI GELABERT que són gravades sobre fusta. De metalls n'hi ha un total de vint-i-dos: un que encapçala el pròleg, gravat al burí i a l'aiguatinta, vint glossats per senegles textos i treballats en diferents tècniques i la Nadal del 1957 gravada amb tècnica mixta (punta seca, aiguatinta a la goma i ruleta).

De xilografies n'hi ha tres, numerades tipogràficament d'1 a 4 i tirades amb siena i negre.

Les il·lustracions foren estampades per JAUME PLA amb la col·laboració de JAUME COSCOLLA, al taller del qual es troba una d'aquestes planxes, la que correspon al Gravat 18 i que té l'aspa de cancel·lació a l'a.s.e.

G.3.6

És el segon volum de la sèrie LOS ARTISTAS GRABADORES.

Tret de les vinyetes del pròleg, totes les estampes són de format vertical.

Dotze dels textos que glossen els vint gravats van encapçalats per un títol.

Catorze comentaris són poemes.

Exceptuant PEDRO LAÍN ENTRALGO, JOSÉ M^o VALVERDE, ROSER BRU, JOAN SERRA, XAVIER VALLS, JOSEP GUINOVART, JAUME PLA i MIGUEL DELIBES, la resta d'artistes i escriptors iniciaven i cloïen amb LOS ARTISTAS GRABADORES la seva col·laboració a la ROSA VERA.

FITXA ESPECÍFICA

E

E.1

Exemplar de col·laborador G que correspon al setè d'una tirada de 10 marcats de A a J, fora de la venda.

E.2

La distribució de l'exemplar és com la del punt G.3.1. sense la Nadala i en lloc del plec definitiu del Gravat 10 hi trobem dues proves d'estat. Ademés també hi ha un plec addicional tirat a dues tintes (negre i vermell) que es va lliurar amb el darrer número del primer volum (Gravat 24 de FRANCISCO ARIAS) en el qual s'explica què s'ha pretès amb la collecció tot agraïnt als artistes, escriptors i subscriptors llur col·laboració i anunciant la preparació del segon volum. El text està signat a tinta per l'editor i el director i, al capdavant, es detalla la llista de subscriptors que hi havia fins aleshores, en un total de vuitanta-tres (3).

E.3

Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

E.4

Fou adquirit l'abril del 1984 per la quantitat de 210.000 pts.

E.5

E.5.C: 363 x 260

E.5.F: 340 x 250

E.6

5 plects (llista subscriptors, portadella, portada, justificació i pròleg) + 9 plects amb signatura (gravats i comentaris) + 3 fulls (portada Gravat 10, proves d'estat i comentari) + 10 plects amb signatura (gravats i comentaris) + 2 plects (index).

E.7

25 ilustracions en total: 4 al pròleg (1 vinyeta al burí i a l'aiguatinta de JAUME PLA que l'encapçala i 3 xilografies d'ANTONI GELABERT, en color siena i numerades d'1 a 4 tipogràficament en negre), les altres 21 corresponen als gravats de diferents artistes ilustrats per textos de diversos escriptors. N'hi haurien d'haver 20 però del Gravats 10, en lloc de la prova definitiva hi trobem dues proves d'estat.

E.8

Paper de fil Guarro de fabricació especial, amb barbes i les filigranes R.V. i G. alternes.

E.9

Les cobertes de l'exemplar són de cartró folrades amb paper de guarda de tons granatosos i grocs, amb el llom apergaminat on, en negre, hi diu: LOS ARTISTAS GRABADORES, i en llapis: G/II / 096 / Art, indicant el número de l'exemplar, el volum i la signatura del llibre.

Els fulls van en forma de plec i disposats en rama.

Tot el conjunt està guardat en un estoig de cartró folrat amb una tela groga, obert només per un costat i que té unes dimensions de 376 x 268.

A la contraportada general hi ha el número de registre del llibre catalogat per la B.C.: R. 514.851.

A la contracoberta posterior hi ha un paper enganxat amb

el número de registre i la signatura ja esmentats.

El segell de la B.C. no ve estampat enlloc.

Totes les estampes que conformen els vint plecs estan numerades "Col G", a llapis, a l'a.i.e. llevat de la núm. 10 que són proves d'estat.

Exceptuant el Gravat 19 de JAUME PLA, el llapis i la grafia de la numeració de l'estampa són diferents als de la signatura la qual cosa vol dir que es van numerar a part i per una altra persona diferent del gravador.

ANÀLISI DE LES ILLUSTRACIONS

VINYETA DE PRÒLEG

I: JAUME PLA.

III: hi ha una sèrie de línies corbades i rectes que es creuen entre elles.

IV: aiguatinta i burí amb tocs de ruleta i bruny'dor.

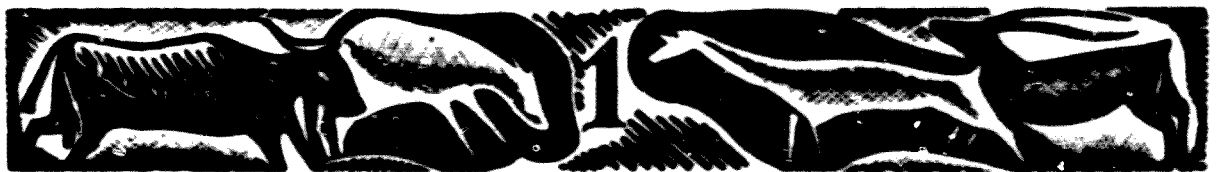
V: planxa irregular (ps: 85/131 x 178)

IX: l'aiguatinta sembla talment una aquarella, mentre que el burí és intens per un igual i contrasta amb la suavitat del fons. Aquesta planxa defuig totalment de l'estil i manera de fer de JAUME PLA. El pròleg per aquest segon volum el va escriure

CAMILO JOSÉ CELA titulant-lo Genealogía del viejo
que murió con una palabras pegadas al corazón.

GENEALOGÍA DEL VIEJO QUE MURIÓ CON UNAS PALABRAS PEGADAS AL CORAZÓN

En medio de la tormenta, el viejo vio a los rayos grabar extraños signos en el cielo.

En ell CELA ens explica com es varen iniciar les pintures primitives, gravant els signes a les parets o sobre els objectes. Més endavant s'inventà la lletra i amb ella l'escriptura, i així ens fa adonar de la importància i el lligam entre la grafia del dibuix i la de la paraula. Gravat i text són la base de LES EDICIONS DE LA ROSA VERA i amb el pròleg, CAMILO JOSÉ CELA ens demostra que aquesta unió ja ve de lluny:

Pero pasaron los años -y las generaciones y sus historias- y un viejo que moría en soledad dejó, posadas sobre sus últimos papeles, dos herramientas: una pluma estilográfica de oro -para escribir sus versos y sus prosas- y un buril de acero - para grabar aquellos delicados objetos, aquellas remotas sensaciones que se le escapaban, como una corza grácil, de las angélicas cárceles de la palabra. (darrera pàgina del pròleg)

JAUME PLA va il·lustrar les paraules de CAMILO JOSÉ CELA amb la seva vinyeta:

Entonces, con su navaja, grabó en las paredes de la choza unas confusas órbitas, unas líneas de armonía difícil pero cierta. (segona pàgina del pròleg)

i ANTONI GELABERT, amb les tres xilografies, mostra l'evolució que l'escriptor explica en el pròleg, gravant primer les bèsties que dibuixaven a les parets (xil.1), després els signes -ja més abstractes i més propers a les lletres- (xil.2) i per últim la unió del burí amb la paraula (xil.3).

XILOGRAFIA 1 (vegi's vinyeta del pròleg)

I: ANTONI GELABERT.

III: a banda i banda del número "1" hi ha dos animals dels quals podem reconèixer un brau i un isard, els altres dos són menys identificables.

IV: totes són xilografies tirades en siena i el número en negre.

V: 21 x 170 (les tres són iguals i ocupen tota l'amplada del text).

XILOGRAFIA 2

I: ANTONI GELABERT.

III: podem veure una sèrie de formes identificables com a persones o animals i altres símbols o grafismes amb el número "2" que els centra.

XILOGRAFIA 3

I: ANTONI GELABERT.

III: a la dreta hi ha dos burins i a l'esquerra dos tipus de lletra d'impremta amb la A i la J al capdavant. Centrant la composició hi ha els números "3 y 4".

GRAVAT 1

I: GODOFREDO ORTEGA MUÑOZ amb comentari de LUIS FELIPE VIVANCO.

II: De camino.

III: Plou. Una persona va muntada dalt d'un ase i un home amb paraigües la cobreix des del costat.

IV: punta seca.

V: 250 x 195.

VII: ortega Muñoz

Luis Felipe Vivanco

IX: la punta seca és una mica repetitiva de grafisme. Llevat de la pluja, són traços curts, un al costat de l'altre encara que no guarden una simetria total. El dibuix és un xic infantil i de poca consistència. La paraula "Col" la va escriure el gravador, però no pas la lletra "G" que mostra una altra grafia. El text de VIVANCO és un poema lliure on, de forma irregular, de tant en tant, rimen les vocals de dos versos consecutius. El poema porta per títol Camino i va encapçalat amb uns versos de MACHADO. Prenent la referència de l'ase, la dona que el monta i l'home, l'escriptor els compara amb la fugida a Egipte de Josep i Maria amb el Nen.

GRAVAT 2

- I: JOSÉ M^o DE LABRA amb comentari de JOSÉ M^o SOUVIRÓN.
- II: Llanto.
- III: en un primer pla, el rostre d'una persona plorant amb les mans damunt la cara.
- IV: vernís tou, tocs de ruleta i sofre (4).
- V: 250 x 180.
- IX: el vernís tou està fet amb diferents eines i materials que li confereixen varietat de textures. Una d'elles està aconseguida amb una eina de cinc pues que dona un traç regular i uniforme. El fons deu ser un tipus de gasa de trama regular on s'hi aprecien dues cremades d'àcid, i al coll i en alguna altra zona de la cara hi ha tocs de ruleta. El comentari que el glossa és un poema format per dos quartets on rimen les vocals dels versos 1-3|2-4|5-6 (el 7 i el 8 són lliures), un sextet lliure i dos versos finals també lliures. Es refereix al gravat

tot preguntant-se

¿Dónde he visto llorar a esta mujer, Dios mío?

.....
.....
.....

.....
.....
*A lo mejor fué cuando la madrugada fría
me obligaba a partir y a dejarla, tan triste
como yo... No sé bien cuando he visto esas manos
cubriendo malamente unos ojos dolidos.*

VII: LABRA

Introducción

GRAVAT 3

I: FRANCISCO MATEOS amb comentari de GABRIEL CELAYA.

II: Pequeño circo.

*Los sagrados espantajos.
La risa de lo macabro.
El muñeco alcaído
como un niño que ni llora, estupefacto.*

III: en primer terme hi ha un arlequí amb un de petit a coll i al fons, molt difús, se'n perfila un altre.

IV: punta seca.

V: 250 x 180.

Gabriel Celaya

VII: *maters*

IX: el gravat mostra una gran riquesa de grafismes, ratlles, punts, successió de punts que formen altres línies, traços curts, llargs, més amples, més estrets, rectes, corbats..., entalles sobtades i d'altres en les quals la punta no deixa el seu contacte amb el metall tot creant un seguit d'espivals. Les dues primeres figures sobresurten pel perfil ben remarcat amb tallies insistides, mentre que la figura del fons es perd entre la boirina de les espivals. Aquesta planxa sembla una mica com una planxa de proves per a l'eina. El text de GABRIEL CELAYA és un poema de quatre quartets lliures que alludeixen als elements còmics que surten en el gravat.

GRAVAT 4

I: MENCHU GAL amb comentari de FERNANDO QUINONES.

II: Piedralaves.

III: un poble amb arbres al primer terme i muntanyes al fons.

IV: punt. seca.

V: 222 x 180.

VII: *Menehu (2) / An d'gim nes*

IX: el gravat ens mostra un poble compacte, de cases apilonades on les formes cúbiques de l'arquitectura contrasten amb les formes més arrodonides i suaus dels núvols i dels arbres del fons. Hi ha diferents tons de grisos aconseguits més per la profunditat de l'eina en el metall que no pas pel creuament de les línies, que poques vegades creen trames ben fetes. La majoria de les vegades les entalles estan fetes sense que l'eina deixi el contacte amb la planxa. La numeració "Col" està escrita per la pròpia MENCHU GAL, però la "G" va ser afegida posteriorment tal com ho demostra la diferència de qualitat del llapis. El text que ilustra el gravat és un poema lliure titulat El pueblo i que acaba amb les següents paraules:

.....; pueblo de España,
sencillo, térrero subsistir,
junta de la pureza y el hastío,
gusto y condenación apetecibles
a lo primero y natural, al solo
discurrir de los días y las hojas.

GRAVAT 5

- I: CARMEN AROZAMENA amb comentari d'ÁNGELA FIGUERA AYMERICH. (5)
- II: Adán y Eva.
- III: un home i una dona nus que pel títol i el text sabem que són Adam i Eva. També els símbols del gravat, una serp i la poma que aguanta la dona, ens ho palesen.
- IV: aiguafort, vernís tou i punta seca (6).
- V: 240 x 179.

Cartesentrosens

VII:

Ayda Figueira Aguiar

IX: tot el fons de la planxa és un vernís tou aconseguit amb un paper arrugat, de seda potser, on les dues figures contrasten fortament pel seu to blanc sobre el gris intens d'aquest vernís tou. Una línia perfila i ressegueix aquestes figures de cap a peus.

Abans de fer aquest gravat per a LA ROSA VERA, CARMEN AROZAMENA ja havia gravat molt hi havia pres part en importants esdeveniments internacionals sobre aquest medi. L'estampa que ara analitzem la va fer pel seu compte i un cop acabada la va lliurar a JAUME PLA. El comentari d'ANGELA AYMERICH està constituït per un sonet on rimen 1-4|2-3 els quarts i 1-2|3-6|4-5 els tercets. En aquest poema s'explica que no fou ni la poma ni la serp qui temptaren Adam i Eva, sinó el fet de la força i la necessitat de ser mare segons l'inapelable destí de la humanitat. Els elements que anomena són en el gravat:

*No fué el placer que el fruto prometía
ni el silbo seductor de la serpiente;
clamor de vida fué, llamada urgente
del hijo que la Tierra no exigía.*

*Sabía mi destino. Me sabía
a madre condenada eternamente,
y al peso y al dolor de la simiente
el vaso de mi entraña se ofrecía.*

*Cedió el varón. Su fuerza y señorío
fundieron en mis brazos brotó el río
glorioso y lento de la estirpe humana.*

*Como un pájaro ciego y asustado
durmióse Adán vencido a mi costado.
Redonda entre mis dedos, la manzana.*

GRAVAT 6

I: MARTÍN SÁEZ amb comentari de JOSÉ CORONEL URTECHO.

II: Olimpia.

III: veiem una noia amb roba interior que, de cintura

en avall està de perfil i el tors de front.

IV: aiguafort, sofre i tocs de punta seca (7).

V: 250 x 182.

VII: *M. Sa'ez* *Jari Coronel Untch*

---

*¿Conoces tú a la dama de la mano en el pecho?
El tigre está en la niña del ojo de la mujer.*

IX: l'aiguafort és molt lliure de línia, línia que predomina enfront de la taca. La cara té alguna trama i també el pit, però la resta està formada pel perfil contornejat per entalles, algunes aïllades, d'altres repetides, podent-se apreciar dues cremades ben diferenciades de mordent en tot el conjunt. La numeració "Col" està escrita per MARTÍN SÁEZ, però no pas la "G". Enguany, el text que ilustra aquesta estampa és un poema lliure de tres estrofes. La primera consta d'onze versos, la segona de quatre i la darrera de dos. En aquest escrit, JOSÉ CORONEL poetitza la vida de la noia que s'acaba de llevar. El poema es titula El tigre está en la niña i porta unes paraules de WILLIAM BLAKE que diuen així:

*Tiger! Tiger! burning bright
In the forests of the night*

GRAVAT 7

I: ANTONIO QUIRÓS amb comentari de PEDRO LAÍN ENTRALGO.

II: Los panes.

III: hi ha quatre formes -que pel títol sabem que són pans- col·locades damunt d'un cavallet de pintor però que no entenem gaire com s'aguanten.

IV: ruleta i tocs de punta seca (8).

V: 250 x 184.

VII: *Quirós*

P. Laín

IX: la ruleta mostra tres tons ben diferenciats: el ne-

gre del fons i dels pans, un gris de la zona on es recolzen aquests pans i el blanc de l'estructura del cavallet. Com que la ruleta no queda ben delimitada en els marges, els bisells es veuen torts i agrisats. No s'entén gaire on estan situats i com s'aguanten els pans i tampoc es veu clar que siguin pans si no fos perquè ho diu el títol. El text de PEDRO LAÍN que ilustra aquest gravat es titula Acerca del pan. En ell fa un petit assaig del què és el pa per l'economista i el somniador o pel fi-

lòsòf i el pintor. Pels dos primers, el pa es limita a ser un aliment, un mitjà per a viure, però, per contra, pel filòsòf el pa és una realitat i pel pintor és a més (...) forma visible, luz creadora de espacios reales. ¡Qué humana, qué sencilla, qué pictóricamente brindan su forma esencial estos panes de Quirós! "No sólo de pan vive el hombre". Gracias al pintor, cuatro panes, -cuatro oscuros montículos de harina cocha- envían a los ojos, y por los ojos a la mente, algo de lo que el pan como simple alimento no puede darnos.

GRAVAT 8

I: JOAQUÍN VAQUERO TURCIOS amb comentari de JOSÉ Mª VALVERDE.

II: Roma.

III: dintre d'un espai lliure de cases s'enlaire una columna amb un capitell, envoltada per una bastida. És la columna de Trajano. Per darrera les cases es veu una cúpula i en primer terme hi ha una persona d'esquena amb un vestit fins als peus i una capa que la cobreix.

IV: punta seca.

V: 248 x 182.

VII: *Vaquero Turcios Lorente Valverde*

IX: mirada de lluny, la punta sembla un aiguafort per la quantitat de detalls i la minuciositat que hi podem apreciar. El gravador ha treballat amb un gran nombre de grafismes creant diferents textures i buscant la qualitat dels elements: pedra, roba,

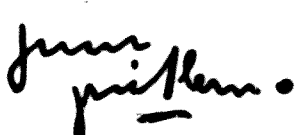
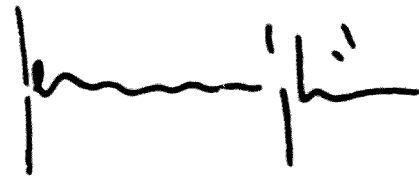
marbre, fusta... Els traços són tots d'una peça quan fa les estructures de les cases, columnes, finestres, bastida, etc., però la línia és trèmula i vibrant. I per "omplir" aquestes estructures utilitza entalles curtes i petites, variant la intensitat de to i jugant amb punts i ratlles però sense formar gairebé mai trames creuades. En el comentari, que porta per títol Color de Roma, JOSÉ Mª VALVERDE fa un estudi del color d'aquesta ciutat

tot preguntant-se com serien aquelles cases que envolten la columna de marbre i que nosaltres només veiem en blanc i negre:

Hoy, lejos, al mirar esta columna, en medio de un rincón, me pregunto: ¿De veras aquel gris del mármol no tenía más bien, en torno, muros de luz casi naranja, de dentro, sin venir de ningún sol de ahora, guardada desde siglos, con folgor de rodaja de albaricoque seco que, agridulce, de niños, nos anunció la vida?

JUANA MORDÓ s'encarregà de proposar el gravador a JOSÉ Mª VALVERDE i, tal com ens diu aquest en la seva carta i per la referència que fa del gravat, sabem que abans d'escriure el text havia vist una prova d'aquesta punta seca.

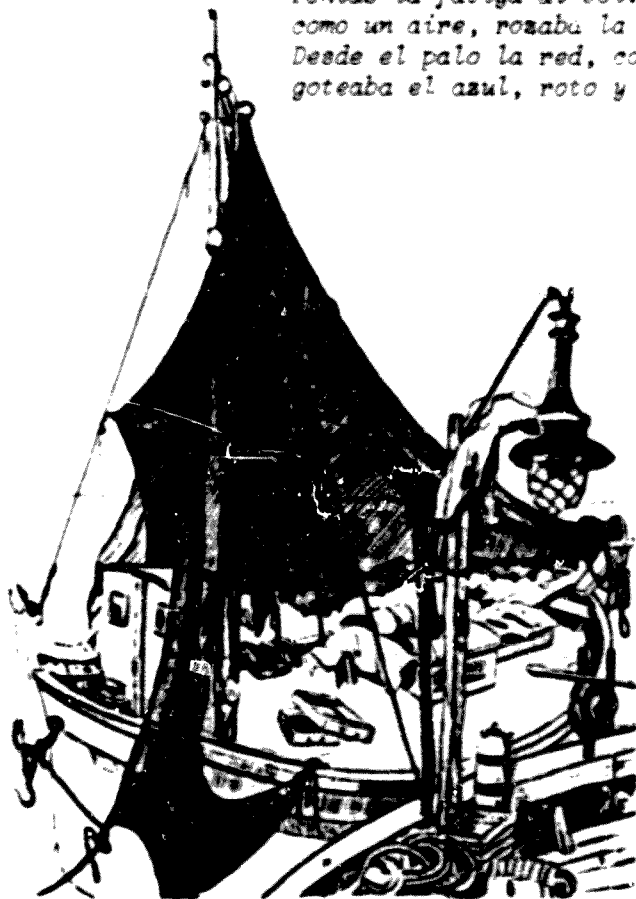
GRAVAT 9

- I: JUAN GUILLERMO amb comentari de FERNANDO GUTIÉRREZ.
II: Barca.
III: una barca de pesca damunt la mar en calma amb les xarxes esteses. Per l'angle inferior dret de l'estampa se'n veu un tros d'una altra amb un llum penjat per illuminar-se.
IV: punta seca.
V: 241 x 182.
VII:
IX: el gravat mostra un punt central, triangular, format per la xarxa. La trama reticulada que la confi-

gura dóna lloc a una massa fosca que governa tota la composició. La resta és molt més suau, predominant-hi els blancs. JUAN GUILLERMO ha volgut donar les qualitats de cada material, el de la fusta, la corda, els cistells, el vidre, la llauna... amb la manera de treballar l'eina sobre el metall.

El text que ilustra aquesta punta seca és un sonet on rimem 1-4|2-3 els quartets i 1-1|2-2|3-3 els tercets. Es titula La barca en silenci i és un poema que canta la munió de la barca, el mar i el sol. Comença amb aquestes paraules:

*Ponías la fatiga al sol. El sueño,
como un aire, rozaba la cubierta.
Desde el palo la red, colgando abierta,
goteaba el azul, roto y pequeño.*

Prova definitiva del Gravat 10 de ROSER BRU.

GRAVAT 10

2 proves d'estat

P.E.1

- I: ROSER BRU amb comentari de PABLO NERUDA.
II: Mujeres de Bolivia.
III: tres dones bolivianes, dues de perfil i una d'esquena, vestides amb els típics ponxos del país.
IV: burí i aiguatinta a la goma (9).
V: 249 x 197.
VI: pp edició amb fil.G.

VII: *Roser Bru* *per Jacme Pla* (10)

VIII: "1er estat 13/15", ll., a.i.e.

IX: aquesta prova no és la definitiva que correspondria a aquest exemplar de Col·laborador G. És una prova d'estat estampada damunt d'un full de l'edició però sense formar plec. Encara hi ha les remarques a la part inferior i a l'esquerra. La portada és una fotocòpia de l'original sobre paper de l'edició. El gravat és molt delicat. Hi ha poc treball d'eina però la seva simplicitat el fa bell per la síntesi que aconsegueix ROSER BRU en les formes. L'aiguatinta té dues tonalitats i serveix per a remarcar alguns trets de la roba i del cabell. El burí, on el traç varia d'intensitat de manera lliure i segura, marca els perfils de les formes amb entalles llargues i seguides. Les remarques mostren uns solcs gravats amb un burí esmossat.

P.E.2

IV: burí i aiguatinta a la goma.

VII: *Pover M*

VIII: "Col G 7/10 2on estat", ll., a.i.e.

IX: r.e i r.i. El treball del burí és més intens però segueix les línies inicials traçades en la prova anterior. L'aiguatinta mostra les mateixes cremades d'àcid. Aquesta prova ja és com la definitiva però sense tallar les remarques, remarques que han augmentat en relació al primer estat.

El text, que com la portada està fotocopiats, és un poema de quatre estrofes lliures titulat Tres nifias de Bolívia. Tres "nifias" com les del gravat i que fins i tot tenen nom propi: Juana Pachucutanga, María Sandova' Chacuya i Rosita Flor Puna Puna.

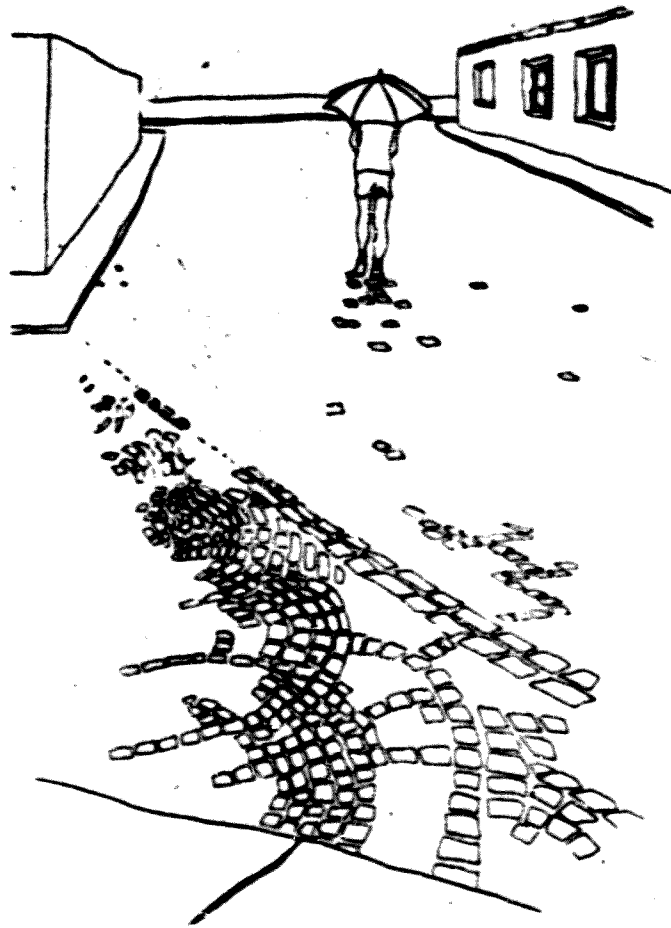
Per tal que PABLO NERUDA signés els exemplars d'aquest plec, JAUME PLA va enviar-los tots a Xile, però l'escriptor no hi era i els plecs van anar voltant per diferents països, l'URSS, Anglaterra..., fins a arribar de nou al seu destí on van ser signats.

GRAVAT 11

I: RAFAEL ÁLVAREZ ORTEGA amb comentari de GREGORIO MARAÑÓN.

II: Su mundo.

III. un noi amb pantalons curts i un paraigües obert camina per un carrer amb llambordes cap al fons de l'estampa. A cada costat del carrer hi ha cases.

IV: aiguafort.

V: pl: 250 x 200 (11) , ps: 258 x 182.

VII:

Alvarez Diega

Marau

IX: l'aiguafort té dos tons ben diferenciats essent la línia la protagonista. Una línia seguida que tanca les formes sense trencar-se. El terra, fet per petites llambordes, dibuixa unes formes arquejades aconseguides per la succeció dels petits rectangles

a tall de mosaic. El text de GREGORIO MARAÑÓN és un poema d'una sola estrofa en rima la darrera vocal dels versos parells. En ell ens parla del món interior de cada persona, d'un món que no ens hem de deixar arrencar de cap manera, un món interior que sàpiga fugir del conformisme i l'esclavatge:

.....
*que aprenda a huir de la cárcel de la uniformidad
i a andar por el mundo de fuera
con el ritmo del propio sentir y del propio pensar
que sólo se escucha
en el ámbito de nuestra soledad.*

GRAVAT 12

I: JOAN SERRA amb comentari de RICARDO FERNÁNDEZ DE LA REGUERA.

II: Calle de la Calabaza.

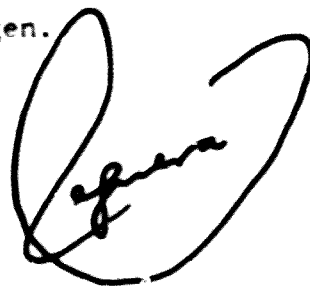
III: es veu un carrer, el carrer de la Carabassa, on hi ha una arcada per damunt de la qual es pot passar d'un costat a l'altre. Hi ha dues palmeres, un camió, un gos i persones que passegen.

IV: punta seca.

V: 250 x 189.

VII:

Joan Serra

IX: a la punta seca hi predominen els traços verticals per marcar les ombres de les façanes i els horitzontals per les persianes i les finestres. La pressió de l'eina ocasiona fortes rebaves a la part dreta de l'estampa adquirint aquell caràcter vellutat tan propi de les puntes seques. Contrasta la

transparència i la simplicitat dels vianants amb la densitat del paisatge urbà.

En el comentari es descriu el carrer de la Carabassa de Barcelona amb els seus edificis, el pont, els sorolls i la gent que hi ha en el gravat. FERNÁNDEZ DE LA REGUERA va prendre al peu de la lletra tot allò que hi havia a l'estampa per illustrar-la amb el seu escrit. D'aquesta manera comença el relat:

Esta es la calle de la Carabassa. Es una vieja calle del barrio antiguo de la ciudad. Una, silenciosa, el tráfico mercantil de la calle Ancha y el estrépito desgarrado y pintoresco de la de Escudillers. (...). Un puente crusa la calle. Allí hay un jardín colgante. Hay una palmera. Hay otra. (...). De la agencia de transportes arranca un camión. Ríe un niño. Este hombre apresurado llega de la calle mercantil. Una buscona va hacia el folgorio y la coyuntura mercenaria de la calle de Escudillers. Indeciso se tambalea un marinero. Y el can crusa, olfateante y absorto, con un trote cansino.

A FERNÁNDEZ DE LA REGUERA li fou presentat JAUME PLA a través del pintor FRANCESC SERRA I, un dels quals (no recorda exactament quin), li va proposar ilustrar aquest gravat. Abans d'escriure el seu comentari havia vist l'estampa i coneixia també el seu títol encara que no mantingué contactes directes amb el gravador. Només llegint el text ja ens adonem que la descripció és tan fidel a les imatges que forçosament li calia tenir al davant una prova del gravat on inspirar-se pel seu escrit.

GRAVAT 13

- I: GREGORIO PRIETO amb comentari de JUAN RAMÍREZ DE LUCAS.
- II: Nostalgia.
- III: en un primer pla tenim la cara d'una noia amb un mocador al cap i una flor a la mà.
- IV: aiguatinta a la goma (12).
- V: 270 x 205.

VII:

David
el duce
Capeo Rio Prieto

IX: encara que de lluny sembli una sola tonalitat, l'aiguatinta mostra dues cremades diferents, predominant la més fosca. Són traços llargs que delaten l'estri amb el qual foren realitzats: un pinzell. L'estampa està un xic picada degut a la poca quantitat de vernís que cobria la planxa en el moment

d'ésser introduïda en l'àcid, provocant un seguit de cendratges. El text que l'illustra és un sonet titulat Flor de pasión on rimen 1-3|2-4 els quarts i 1-3-5|2-4-6 els tercets. L'escriptor ha prè la flor que sosté la noia per escriure el seu poema i la compara amb les ànsies de vida.

GRAVAT 14

I: ARTURO PEYROT amb comentari de FEDERICO MUELAS.

II: Vendedor de sandías.

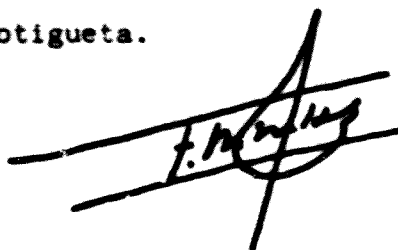

III: hi ha un tenderol amb síndries senceres, altres de partides per la meitat, d'altres a quarts, a grills i un venedor que n'està tallant una. Un para-sol obert cobreix la botigueta.

IV: aiguafort.

V: 270 x 206.

VII: **PEYROT**

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Peyrot', is written over a series of horizontal lines that form a stylized background or frame.

IX: el gravat és un aiguafort de dues cremades d'àcid on s'hi palesa clarament dues maneres diferents de tractar la línia. Una, fina i vibrant alhora, per a fer els perfils, i l'altra amb entalles paral·leles que es creuen perpendicularment formant una sèrie de retícules molt semblants, gairebé iguals, si no fos per la diferència de "vibració" entre elles. Aquestes trames configuren les ombres i el volum dels elements del gravat. Un gravat que mostra un fons picat a causa del poc gruix de vernís que facilitava el pas del mordent en algunes zones. ARTURO PEYROT va conèixer JAUME PLA en un dels "Sábados literarios" que se celebraven a casa de la seva amiga JUANA MORDÓ essent-li proposat aquell mateix dia de participar en l'aventura de LA ROSA VERA. Pot i que no era un gravador, havia après l'ofici a l'Acadèmia Superior de Belles Arts de Roma, la seva ciutat nadiua. Coneix gairebé totes les tècniques del gravat però el linòleum, la punta seca i la papirografia (13) són les que més ha emprat d'ençà la seva col·laboració a LOS ARTISTAS GRABADORES. Ell mateix va triar el tema del seu gravat tot traduint un oli de les mateixes característiques que agradava a JUANA MORDÓ. De l'estampa en posseeix dos exemplars amb el comentari: un és l'exemplar

de Col·laborador C i l'altre no està numerat. A més té dues proves d'estat (primer i segon) i un estat definitiu numerats 14/15. Davant la pregunta de qui va escollir l'escriptor per a il·lustrar el seu gravat ens contestava amb aquestes lletres:

6- ¿Quién escigió el escritor que ilustró su grabado?

No se si Jaime FRA o Juana Mordó, primeramente propusiero a Demaso Alonso ilustrar mi Grabado, pero este dijo que nada le inspiraba un vendedor de sandías que solo le inspiraría un grabado que representara una chica guapa, mejor si desnuda. Entonces se ofreció Federico Muelas, poeta que yo conocia y que apreciaba mi obra.

El text que glossa aquest gravat el va escriure doncs FEDERICO MUELAS i és un sonet on els quartets rimen 1-4|2-3, amb les mateixes síl·labes els dos, i els tercets 1-1|2-2|3-3. El poema parla de la feina d'un venedor de síndries tot comentant que a ell, a l'autor, també li agradaria fer el mateix:

*Yo también, como tú, asesinaría
el vientre terso y verde, si encontrara
la entraña fresca y la semilla rara
y el morir -o el nacer- de un claro día.*

*Yo como tú, en mis manos alzaría
la pirámide roja, y voceara
como tú, más que tú, en la acerca clara
mi carnal veraniega mercancía.*

GRAVAT 15

- I: ALFONSO FRAILE amb comentari d'ANA MARÍA MATUTE.
- II: Mujer con pájaro.
- III: una dona asseguda en una cadira amb un ocell entre els braços. L'ocell sembla un colom.
- IV: punta seca.

V: 261 x 182.

VII: Anna Maria Matute Alfonso

IX: el gravat és una punta seca d'una figura voluminosa i escultòrica com la cadira on seu. Predominen les trames que configuren els volums i les ombres. Trames de línies que se sobreposen en dues i tres direccions diferents per donar els diversos valors de grisos mitjançant l'efecte òptic. Arran de la fi-

gura del gravat, ANA MARÍA MATUTE ens parla de com les aus emigren quan fa fred cap a les terres més càlides on es trobaran millor. També diu que així com mai no tornen les mateixes aus, també la vida s'escapa irremeiablement.

GRAVAT 16

I: DIMITRI PAPAGUEORGUIU amb comentari de MANUEL DIEZ

CRESPO:

II: La siega.

- III: en primer terme hi ha un home ajegut lligant una garbera de blat. Dreta al seu darrera hi ha una dona i, al fons, quatre persones que conreen la terra.
- IV: aiguafort, vernís tou i tocs de punta seca (14).
- V: 247 x 163.

VII: Dimitri M. Finck

IX: s'aprecia una cremada suau pel fons i una de més intensa per l'aiguafort. Un aiguafort de factura forta i intensa que destaca sobre el fons agrisat del vernís tou. Els grafismes, sobretot del paisatge, són variats i rics, trencant la monotonia que li donava la uniformitat tonal. DIMITRI PAPAGUEORGUIU afirma que a hores d'ara li agrada més el poema que no pas el gravat tot i que després de tants anys encara no ha tingut l'ocasió de conèixer personalment MANUEL DíEZ CRESPO. Del gravat en té dos exemplars (sense el comentari), un amb les remarques a l'esquerra, numerat 14/15, i un altre de la planxa inutilitzada (aspa a.s.e.), també numerada 14/15. De la manera com es van conèixer amb JAUME PLA i de la seva experiència com a gravador, reproduïm les respostes de l'enquesta que li vam enviar a fi de ser més fidels a la seva pròpia manera d'expressar-se (vegi's la pàgina següent).

El text, que porta per títol Espiga y rayo de luna, és una poema lliure que parla de les vides humanes i les compara amb el procés o cicle vital d'una planta arrelada a la terra, tot d'una manera poètica i un xic amagada.

1- ¿Conocía a Jaime Pla antes de colaborar con La Rosa Vera? ¿Cómo y cuándo se conocieron?

Antes de conocer a Jaime Pla, conocía a Juana Mado, que era por entonces la directora de la Galería BOSCA, y consejera de la col. "ROSAVERA" indicando para esta colaboración destacados nombres de la pluma madrileña, entre ellos fue CARLOS PASCUAL DE LARA, que me era una estrecha amistad en su persona, y fue mi primer alumno por entonces, ilustrando un poema para la col. "ROSAVERA". Le hice un grabado al aguafuerte y aquatinta del cual conserve un ejemplar que me había dedicado.

2- ¿De qué modo le fue propuesto grabar para las ediciones?

Después de los elogios de Carlos Pascual de Lara, Jaime Pla me ofreció una plancha de cobre para que grabara algo mío.

3- ¿Había grabado anteriormente? ¿Quién le enseñó?

Por entonces había apenas los años que había terminado mi carrera de la Escuela Sup de Bellas Artes de Atenas, con la especialidad en las artes de la estampa, calcográfica, xilográfica y litografía, intentando practicarlas en la clase de Grabado de la Escuela Sup de Bellas Artes de San Fernando, como becario.

4- ¿Qué técnicas conoce? ¿Cuáles considere más adecuadas para usted? ¿Se identifica con alguna en concreto? ¿Le habría gustado probar otras?

Todas las técnicas de hacer estampa. Si me he dedicado en alguna más que en otras, fue por falta de medios y materiales adecuados, como son pruebas y piedras para la litografía, y la confusión que existe entre tiradas lentas y rápidas de medios industriales, y la falta de prensa vertical estilo "Gutenberg" para la xilografía. Más que probar técnicas que por sí son tradicionales, me gustaría probar los medios que las desarrollan y permitan una investigación artística.

5- ¿Ha seguido grabando después de participar en La Rosa Vera?

Sin parar.

6- ¿Quién escogió al escritor que ilustró su grabado?

A pesar de los años que han pasado, todavía no he conocido al escritor, tampoco se quien fue el consejero en Madrid para la selección de poetas colaboradores.

GRAVAT 17

I: XAVIER VALLS amb comentari de MARÍA LUZ MORALES.

II: El búcaro.

III: al bell mig de l'estampa i ben centrat hi ha un rameller que omple gairebé tot l'espai de la planxa.

IV: aiguafort.

V: 251 x 163.

VII: *Xavier Valls, Maria Luz Morales*

IX: de lluny, el gravat sembla una aiguatinta ja que està fet a l'estil puntillista, creant diferents grisos per la variació de temps de permanència en el mordent. Però no tot són punts sinó que juga amb diferents grafismes que en un primer cop d'ull no es veuen, cal acostar-s'hi i mirar-ho amb detall. És un gravat molt subtil i de gran delicadesa. Recorda molt la seva pintura i la tècnica emprada és semblant a la del gravat de la col·lecció DOTZE NATURAS MORTES. En fer aquest aiguafort, XAVIER VALLS no va tenir contactes directes amb l'escriptora MARÍA LUZ MORALES, però aquesta va compondre un text molt bonic per al gravat. Està compost per tres paràgrafs on una nena explica a la seva mare els seus somnis, uns somnis en els quals es convertiria en guerrer i matava un gegant i el seu cap l'oferia a la mare. O bé era un arquitecte i li feia una casa amb un jardí, però tot allò eren coses d'homes, Més endavant li regalà aquest "búcaro".

Mejor ¿verdad? que la cabeza cortada de un gigante, que hiede y sangra; mejor que una casa, fija siempre en un mismo sitio, sin poderse mover, ni ir de aquí para allá... En cambio, este búcaro ¿no crees que vale, madre, por un bonito sueño? Acaso en su cristal hay agua y arena de la playa donde maté al gigante; tal vez sus flores se cortaron en mi jardín soñado: El sol lo besa, lo traspasa, juega con él y lo lo quiebra. Y un artista se ha complacido en su línea, su figura: Tómalo madre es para ti.

GRAVAT 18

- I: JOSÉ GUINOVART amb comentari de CESÁREO RODRÍGUEZ AGUILERA.
II: Fueblo.
III: a la dreta, un poble tot apinyat; al fons, s'este-

nen els camps.

IV: aiguafort.

V: 245 x 176.

VII: *sin ser* (Rodríguez-Aguilera)

*Sombra o mancha
o duna a pulso construida,
pueblo anónimo
en el lejano,
lejanísimo horizonte
de la meseta,
.....*

IX: l'aiguafort té dues parts característiques o rellevants. Una, la formada pel poble, on l'estructura cúbica de les cases que s'acobillen al voltant de l'església mostra una sèrie de línies rectes que es creuen en dues o tres direccions creant una trama tupida i a la vegada irregular. Per contra, els camps, de formes arrodonides i suaus, contrasten amb el traç punyent de les cases. El cel és una massa grisa que pesa damunt la composició i que està fet amb entalles de traç llarg que donen una visió uniforme de taca. El text que l'illustra es diu Pueblo de España i alludeix al poble sense nom del gravat com a poble anònim de la Meseta espanyola. És un poema lliure que té exactament la mateixa llargada que el gravat i totes les frases estan separades per comes, no hi ha ni un punt fins al final. Amb el mateix bolígraf que va firmar el poema, RODRIGUEZ AGUILERA, a la línia 19, on hi diu "el momento", hi ha afegit la síl·laba "nu" per convertir la paraula en "monumento", tal com ell l'havia escrita en el seu autògraf.(15)

RODRIGUEZ AGUILERA s'installà a Barcelona, com a crític d'art, l'any 1946 i arran d'aquesta professió entrà en contacte amb JAUME PLA. Quan poques persones coneixien aleshores GUINOVART, ell ja escrivia amb entusiasme sobre el pintor. Per aquells temps escriptor i artista es veien sovint i d'aquella amistat en sorgí la seva col·laboració a LA ROSA VERA. Del gravat en posseeix una prova d'artista i una prova d'estat.

GRAVAT 19 (16)

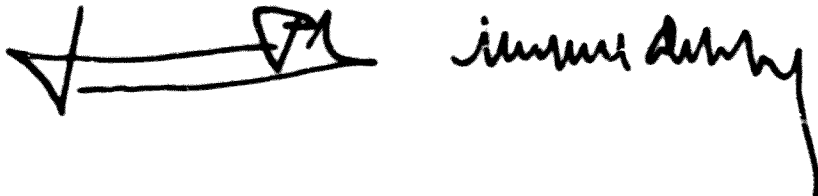
I: JAUME PLA amb comentari de MIGUEL DELIBES.

II: Árboles de Velliza.

III: unes pollancrees en primer terme amaguen al seu darrera un poblet.

IV: burí.

V: 241 x 178.

VII:

IX: el burí mostra un treball contundent en els arbres del primer terme, d'entalles profundes, llargues i contínues que configuren els troncs i que acaben subtilment. Les fulles són fetes amb traços més petits i superficials que a vegades es creuen perpendicularment per donar lloc a les zones més fosques. La resta són talles paral·leles i curtes que provoquen una sensació com de boirina pel fons.

Novament es troben MIGUEL DELIBES i JAUME PLA en una mútua col·laboració a LA ROSA VERA. En aquesta ocasió l'escriptor vallisoletà ha creat una història titulada La Pobeda per a il·lustrar aquest gravat de JAUME PLA. En ella ens relata el fet que als pobles sempre hi ha el costum de posar mots a les coses i que en aquell poble de la història, del "soto" en deien "La Pobeda" (pollancreda en català). Però un dia, don Sebastián, un home d'estudis i de talent, es va posar furiós davant d'allò i va voler demostrar que aquell mot no existia. Molt a pesar seu -però- el diccionari no li va donar la raó

Y, a partir de aquel día, en mi pueblo empezaron a decirle a La Pobeda, la Pobeda de don Sebastián.

GRAVAT 20

- I: XAVIER NOGUÉS amb comentari de BALTASAR PORCEL.
II: Ilustración.
III: una dona amb les mans a la cintura increpa un home d'expressió espantadissa.
IV: aiguafort.
V: 158 x 126.
VII: (sense signar)

Baltasar Porcel

IX: l'estampa no està signada perquè XAVIER NOGUÉS ja era mort, per això, a peu de pàgina hi diu: En contra de la norma rígida de presentar todos los grabados firmados, éste de Xavier Nogués, obviamente, no puede estarlo. Pero nos ha parecido preferible ofrecer una plancha original del gran grabador catalán que mantener un principio. Lo que vale, en realidad, es la obra. Esta pertenece a una memorable edición de El sombrero de tres picos publicada en "La Cometa" en 1934. Fue Gustavo Gili, su editor, quien cedió este cobre.

L'aiguafort està fet amb entalles molt curtes i una al costat de l'altra, deixant els blanc per la llum, característica ben típica de NOGUÉS. Les figures estan resseguides per una línia fina i, a vegades, sobretot per obtenir els negres, creua els traços que sempre són curts. Sol marcar la forma del volum amb la direcció de les entalles. El gravat, tal com esmenta la justificació del peu, pertany a El sombrero de tres picos, concretament al gravat de

LOS ARTISTAS GRABADORES

EDICIONES DE LA ROSA VERA

Maria J. Colom

19 57

MARIA J. COLOM. Felicitació de Nadal 1957.

la pàgina 207 del Cap.XXXIII "Pues ¿Y tú?". Ell és don Eugenio i ella Frasquita. BALTASAR PORCEL ha titulat el seu text Novelita (ejemplar) de Pascualón y la Justina i en ell explica com Pascualón, lleig i torpe, aconsegueix, a base de paciència i insistència, casar-se amb la Justina.

A la portada d'aquest plec hi ha la variant, respecte a la resta, que a sota el nom del gravador hi ha les dates del seu naixement i de la seva mort (1874 -1941).

FELICITACIÓ DE NADAL 1957 (17)

I: MARIA J.COLOM.

III: una dona, un home i un nen descalços. Ella porta un mantell al cap i una gàbia amb un ocell. L'home toca la flauta i el nen la simbomba. Al cel hi ha tres estels.

IV: punta seca, aiguatinta a la goma i ruleta.(18)

V: 119 x 125.

VII: *M. J. Colom*, ll., a.i.d.

IX: la nadala està situada a la coberta d'un plec. Damunt del gravat hi ha impreses en daurat les paraules: LOS ARTISTAS GRABADORES / EDICIONES DE LA ROSA VERA. Al peu hi ha l'any i l'emblema de l'editorial: 19 (emblema ROSA VERA en daurat) 57.

A la contracoberta posterior hi diu: FELICES NAVIDADES / Y / PRÓSPERO / AÑO NUEVO / Diciembre 1957. Y està firmat per JAUME PLA.

LOS ARTISTAS GRABADORES II
NOTES

- (1) La Dirección General de Bellas Artes de Madrid té l'EXEMPLAR ÚNIC però incomplet degut que els dos darrers números de l'obra no es van cloure fins al 1981. No hem vist cap exemplar dels numerats amb xifres romanes que contenen una prova d'estat i una prova de la planxa inutilitzada. Els altres que hem pogut consultar corresponen a la sèrie de 89 exemplars que són iguals al que estudiem de la B.C. i només contenen les proves definitives. El M.A.M. posseeix l'exemplar F que és de col·laborador, però també és igual al de la B.C. JAUME PLA té l'exemplar de col·laborador A com a director.
- (2) Tal com es pot veure a la portada general de l'obra, al peu hi figura la data MCMLVII-MCMLXXXI. Els gravats que corresponen a l'any 1981 són els dos últims, el de JAUME PLA i el de XAVIER NOGUÉS. Tot i que a la justificació del tiratge es digui que el llibre fou tipografiat per la S.A.D.A.G., hem d' aclarir que aquests dos darrers números, així com la portada general, la justificació i la taula, foren compaginats amb offset. El 1981 la S.A.D.A.G., malahuradament, ja havia deixat d'existir i JAUME PLA no trobà bons tipògrafs per fer-ho a mà.
- (3) De fet aquest escrit anava amb el darrer número del primer volum, però donat que la B.C. no posseïa aquest exemplar, se li va adjuntar el plec en adquirir el segon volum. A la pàgina següent mostrem la llista de subscriptors d'aquesta col·lecció.
- (4) A la portada del plec 2 no hi consta la tècnica de la ruleta que és ben palesa al coll, al nas, a la barbata i a l'ull. Quant al sofre, és un xic confós. Pensem que el to gris del fons ho és, però també podria tractar-se del mateix vernís tou.
- (5) A la portada d'aquest plec hi ha un error d'impremta. En lloc de dir-hi AROZAMPNA, hi diu "ARozENA".
- (6) A la portada d'aquest plec nº 5, com a tècniques emprades en el gravat es fa constar la punta seca i l'aiguatinta. Analitzant detingudament l'estampa podem afirmar que d'aiguatinta no n'hi ha i en el seu lloc hi trobem vernís tou i també aiguafort. Tota la textura del fons és aconseguida amb aquesta tècnica (vernís tou) i fins i tot podem trobar algun toc de ruleta a les cames i al coll.
- (7) Si bé a la portada d'aquest plec només es parla de l'aiguafort i del sofre com a tècniques del gravat, hem d'afegir-hi que hi ha també alguns tocs de punta seca.

LOS ARTISTAS GRABADORES II
NOTES

LISTA DE SUSCRIPTORES

- I. Dirección General de Bellas Artes
- II. D. Antonio R. Mofino
- III. D. Gregorio Marañón
- IV. D. Ramón Besmonte
- V. D. Juan Lladó
- VI. Sra. de Araoz
- VII. Sra. de Duarte
- VIII. D. Luis Cifuentes Delatte
- IX. D. Francisco Martín Vera
- X. D. Víctor Díez Ceballos
- XI. Dirección General de Enseñanza Universitaria
12. Museo Lázaro Galdiano
13. D. Francesc d'A. Casademont
14. Sra. de Sanz Briz
15. Condesa de Campo Alange
16. D. E. Isern Dalmau
17. Condesa de Yebes
18. D. Aurelio Biosca
19. D. Rogelio Roca
20. D. Juan Trochut
21. D. Germán de Erausquin
22. D. Luis de Caralt
23. D. Mariano Zumel
24. D. Rafael Amigó
25. D. Luis Blanco Soler
26. D. Carlos Blanco Soler
27. Marquesa de Llanzol
28. D. Luis Moya Blanco
29. D. Aurelio Botella
30. D. Juan Raf Carballo
31. Dirección General de Archivos y Bibliotecas
32. D. Luis Trujeda
33. D. Juan José López Ibor
34. X. X.
35. D. José M.^o Rodríguez Cano
36. Museo de Arte Contemporáneo
37. D. Luis Díez del Corral
38. D. Antonio Enrich
39. D. Enrique Enrich
40. D. Pedro Candevall.
41. D. Domingo Díez Ambrona
42. D. Juan Ramón Masoliver
43. D. Antonio Gallego
44. D. José Ruiz Castillo Basala
45. Sra. Teresa Lázaro
46. D. Francisco Tey
47. D. Armando Durán
48. Instituto de Cultura Hispánica
49. X. X.
50. Dirección General de Relaciones Culturales
51. D. Primitivo de la Quintana
52. X. X.
53. D. Miguel Fisac
54. D. Antonio Garrigues
55. Sra. Clara Sumbó
56. D. César Cort
57. D. Jaime Palau
58. D. Jesús Iribas
59. Princesa Elie Sturdin
60. D. Gustavo Gili
61. D. Juan Uriach
62. D. José López Bru
63. D. Rodrigo Uria.
64. Sra. María del Rosario Conde Picavea
65. Sociedad de Estudios y Publicaciones del Banco Urquijo
66. D. Santiago Castro
67. X. X.
68. Librería Fernando Fe
69. Sra. de Gerrouste
70. X. X.
71. D. Francisco Baladé.
72. Sra. Enriqueta Sanfeliu
73. D. Francisco Jubany
74. D. José M.^o Morera
75. X. X.
76. D. Francisco Bonet
77. Sra. Elena Soriano
78. D. José Janés
79. Museo de Arte Moderno - Barcelona
80. D. Pedro Servera
81. D. Gonzalo Aguiló
82. D. José Coubet
83. D. Wenceslao Guarro

Llista de subscriptors de la col·lecció LOS ARTISTAS GRABADORES que es va publicar amb el darrer plec del primer volum.

LOS ARTISTAS GRABADORES II
NOTES

- (8) Mirant aquest gravat sense l'ajut d'una lupa o millor d'un comptafils, assegurariem, tal com es cita a la portada del plec, que tot ell està fet amb ruleta. No obstant, com que nosaltres l'hem observat detingudament i amb més profunditat mitjançant una lent d'augment, hem pogut constatar com totes les formes han estat resseguides amb punta seca per tal de dibuixar -encara que suauement- tot el croquis del gravat.
- (9) A la portada del plec no hi diu que l'aiguatinta sigui a la goma, però només cal veure el gravat per adonar-nos que l'aiguatinta s'ha aplicat amb un pinzell i no pas pel sistema normal de reserves.
- (10) Aquesta firma de NERUDA amb la dedicatòria per a JAUME PLA no és l'original, sinó que correspon a una fotocòpia extreta de l'exemplar que té JAUME PLA. Tant la portada com el comentari que posseeix la B.C. són fotocòpies.
- (11) Al taller de JAUME COSCOLLA hi ha una planxa gravada a l'aiguafort igual que la definitiva d'aquest plec però amb uns tocs de brunyidor. Aquesta planxa es devia desestimar perquè, a la dreta, encara hi ha unes remarques. Degut al motiu esmentat aquest coure no està cancel·lat.
- (12) Vegi's nota 9.
- (13) Donat que la paraula "papirografia" no existeix com a tal, hem pensat que potser ARTURO PEYROT es referia a la PIROGRAFIA és a dir a tot allò gravat mitjançant l'acció del foc. Si no és així, potser es va inventar la paraula per significar algun tipus de relació entre el gravat i el papirus. De tota manera, creiem que és més aviat un error d'escriptura ja que el pirogravat té més relació amb la pregunta que se li feia que no pas la suposada "papirografia".
- (14) A la portada del plec 16 no hi consten les tècniques del vernís tou ni de la punta seca, però el fons de la planxa és clarament un vernís tou fet amb una textura regular com d'una tela. La punta seca, encara que en poca quantitat, apareix a la garbera que lliga l'home.
- (15) A la carta que ens va enviar RODRÍGUEZ AGUILERA contestant el qüestionari sobre la seva col·laboració a LA ROSA VERA ja ens constatava aquesta equivocació tot aclarint-la:

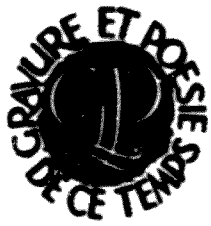
LOS ARTISTAS GRABADORES II
NOTES

- 3- Va escollir vostè mateix el gravador (o els gravadors) per il·lustrar-lo? Si no fou així, qui el va proposar?

Creo que sí, aunque no estoy muy seguro. Yo había escrito con entusiasmo sobre Guinovart, cuando apenas era conocido. Mi texto, en la Rosa Vera tiene una grave errata; me parece que la omisión de una palabra; pero creo que la corrigió en todos los ejemplares.

- (16) Tal com hem esmentat a la nota 2, aquest gravat i el següent, de XAVIER NOGUÉS, sortiren el 1981 i tant les portades com els comentaris s'imprimiren en offset. Això s'aprecia mirant-ho de prop. Les lletres no s'enfonsen en el paper com en les altres doncs aquí no hi ha pressió tipogràfica (19).
- (17) Aquesta estampa no la posseeix la B.C. perquè no va adquirir l'exemplar per subscripció sinó que el va comprar uns anys després de la seva edició i les nadeses eren un regal que l'editorial feia només als subscriptors. La comentem, però, perquè forma part de LA ROSA VERA i creiem que, com hem fet amb les altres, cal fer-ne esment.
- (18) Al catàleg 98 G.R.V. (pg.184) hi diu que és una manera negra, i al plec original hi consta aiguatinta. Però no és pas una manera negra ja que els blancs s'han deixat d'un bon principi i, a més de l'aiguatinta, que és a la goma, hi ha punta seca per fer el dibuix inicial de base.
- (19) Per les portades, però, s'aprofitaren els plecs que quedaren en excedent del primer tiratge i s'hi afegí el nom del gravador, el de l'escriptor, el títol del gravat i la tècnica en offset.

GRAVURE ET POÉSIE DE CE TEMPS

D'aquest projecte iniciat el 1958 amb la intenció de dur més enllà de les nostres fronteres el món de LA ROSA VERA, només se'n va fer el tiratge de cinc gravats amb llurs textos els autors dels quals són: JACQUES VILLON i ANDRÉ FRENAUD, MICHEL CIRY i PATRICE DE LA TOUR DU PIN, YVES BRAYER i MAURICE FOMBEURE, EMILI GRAU SALA i ARMAND LANOUX i SALVADOR DALÍ comentat per ell mateix.

La Biblioteca de Catalunya només té el pròleg i dos dels plecs pertanyents a MICHEL CIRY i a YVES BRAYER, mentre que el Museu d'Art Modern no té cap mostra d'aquesta sèrie.

Donat que la collecció esmentada no es va acabar, no podem mostrar l'estructura general de cap exemplar i per tant ens limitarem a comentar la fitxa específica d'allò que posseeix la B.C.

FITXA ESPECÍFICA

E

E.1

Cap estampa porta la numeració i per tant no sabem a quin exemplar hauria correspost. Sabem però que el tiratge total fou de tres-cents exemplars i trenta de preferents.

E.2

No podem donar cap distribució concreta perquè es tracta de plecs escadussers. Malgrat tot, l'ordenació d'allò que hi ha és la següent:

- . Pròleg de Jean Cassou amb capital i vinyeta gravada al burí per Jaume Pla.
- . Dos plecs amb dos gravats d'artistes i tècniques diferents il·lustrats per dos textos de dos escriptors.

E.3

Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

E.4

Fou una donació de JAUME PLA el 29 de gener de 1985.

E.5

E.5.F: 350 x 250

E.6

2 plecs (pròleg) + 2 plecs amb signatura (gravats i comentaris)

E.7

3 il·lustracions: 1 al pròleg (vinyeta i caplletra al burí de JAUME PLA que l'encapçala) i 2 gravats de dos artistes realitzats amb tècniques diferents i glossats

LES EDITIONS DE LA ROSA VERA

MICHEL CIRY

HOMME DE VEILLE
EAU-FORTE ET POINTE SÈCHE

TEXTE DE
PATRICE DE LA TOUR DU PIN

2

Exemple de portada de cadascun dels peces de la
Col·lecció GRAVURE ET POÉSIE DE CE TEMPS.

per dos escriptors. Totes elles foren estampades per JAUME COSCOLLA.

E.8

Paper de fil Guarro de fabricació especial, amb barbes i les filigranes R.V. i G. alternes.

E.9

La portada del plec 2, tirada a dues tintes (negre i siena), està compaginada amb un tipus de lletra i diferents cossos tal com es mostra a la fotocòpia de la pàgina anterior. La del plec 3 està incompleta, només hi ha el nom de l'editorial, el títol de la col·lecció i la signatura del plec (1)

Cap estampa no està signada. Tampoc els textos ni el pròleg.

Les planxes -que són de coure- es troben al taller de JAUME COSCOLLA i no estan cancel·lades (2).

El segell de la B.C. es troba a les tres portades (pròleg i gravats), a la darrera pàgina del pròleg i al marge dels dos gravats.

A la coberta posterior del pròleg i a la dels dos gravats, a l'a.i.d., amb llapis i bolígraf hi ha escrit: VII 3 B / Rosa Vera / RE 23203.

'Amateur d'estampes rôde sur les quais de Paris, fouillant les cartons, remuant tout ce débarras, tout ce résidu de la vie moderne, toutes ces épaves échouées sur le rivage; son lorgnon palpite sur son nez flaireur, ses doigts tremblent de convoitise: il va enfin, du bric-à-brac de la

grand'ville, extraire une merveille. Ou bien, commodément renversé dans le fauteuil de quelque luxueuse boutique, un sourire gourmand aux lèvres, la loupe à l'œil, l'amateur se délecte à la franchise d'une taille, à la profondeur d'un noir, compare une épreuve à l'autre. Il connaît tous les détours du métier de graveur, il les suit et s'en amuse, il participe à l'ouvrage, il se fait complice de l'ouvrier. Admirable métier et qui s'est compliqué, enrichi, perfectionné à travers des siècles, a servi à des usages divers. Le tableau

ANÀLISI DE LES ILLUSTRACIONS

VINYETA DEL PRÒLEG

I: JAUME PLA.

III: una L, caplletra de la paraula "L'Amateur", i dos burins de secció romboidal recolzats damunt d'un rectangle que sembla ser una planxa per gravar.

IV: burí.

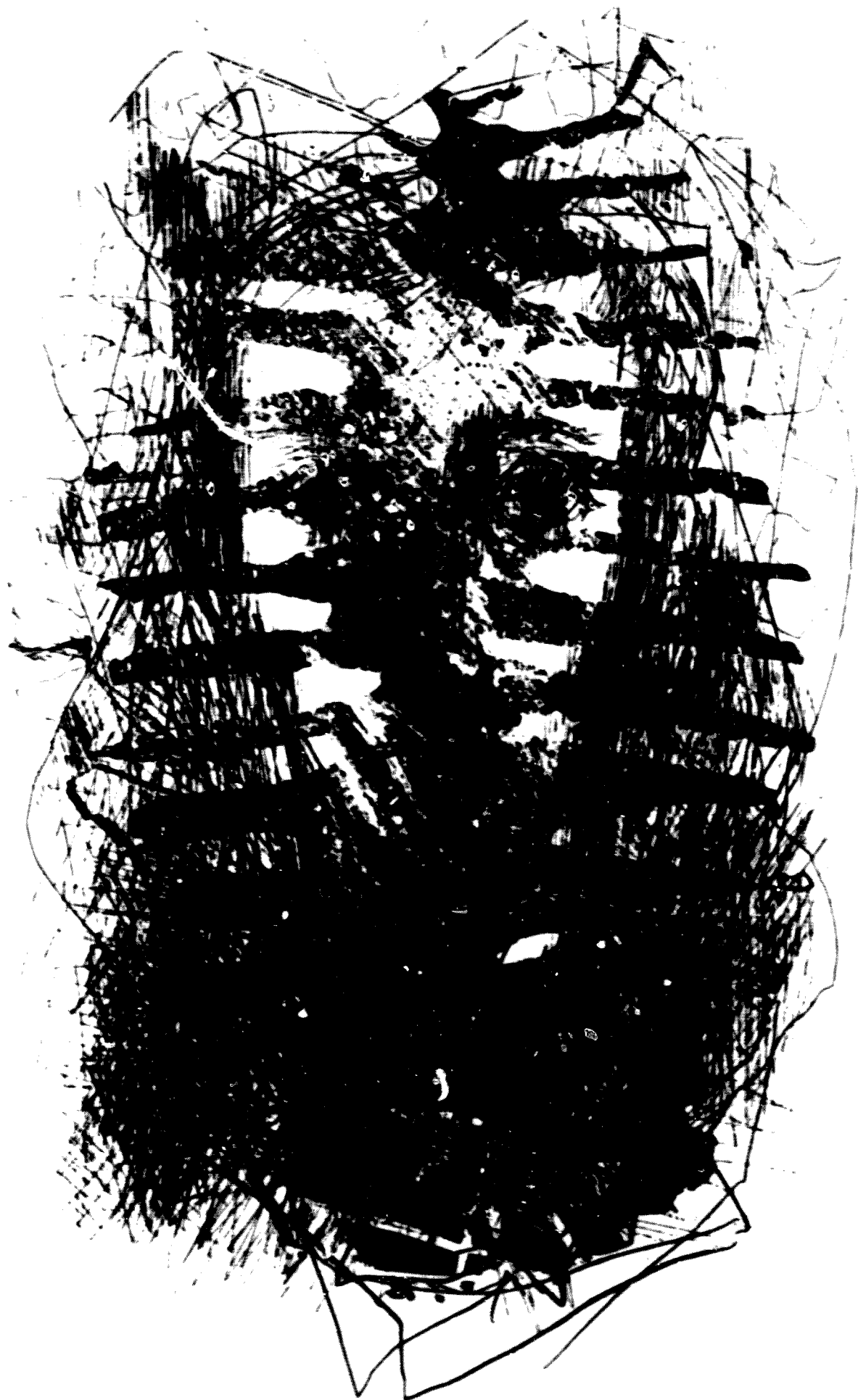
V: pl: 400 x 270 ; ps: tirat a planxa perduda.

IX: la vinyeta ocupa l'alçada de deu ratlles del pròleg. JEAN CASSOU, director del Museu d'Art Modern de París, va ser l'autor d'aquest text que, sota el títol d'Images gravées et images poétiques, posa en relleu la importància del gravat explicant que l'estampa té un valor propi com art major equiparable al de la pintura, però a l'ensens diferent perquè el gravat és més democràtic, el gravat es multiplica i es reproduïx, cosa que no pot fer l'obra única.

Ademés. **La propriété**

d'une gravure est plus accessible, c'est une marchandise plus courante et familière et avec laquelle on entre en rapports plus intimes comme avec le livre qu'on prend sur le rayon de sa bibliothèque.

En acabar, l'autor lloa la iniciativa de LA ROSA VERA remarcant el fet que el gravat sigui el protagonista i no pas el comentari literari. El text està escrit amb la lletra Ibarra rodona tal com es veu en el fragment reproduït més amunt.

Gravat 2 de MICHEL CIRY.

GRAVAT 1 (3)

GRAVAT 2

I: MICHEL CIRY amb comentari de PATRICE DE LA TOUR DU PIN.

II: Homme de veille.

III: cara d'un noi.

IV: aiguafort i aiguatinta (4)

V: pl: 275 x 190 ; ps: 272 x 185.

VI: coure acerat.

IX: al fons hi ha una aiguatinta de resina força granada per damunt de la qual s'ha fet la fesomia de la cara amb l'aiguafort. Un aiguafort de dues cremades on algunes entalles s'han gravat amb una eina més gruixuda que la punta d'acer normal.

L'aiguatinta és massa intensa i resta força a l'aiguafort que configura la cara, creant certa confusió.

El text de

PATRICE DE LA TOUR DU PIN és un poema de vint-i-quatre versos que rimen 1-4|2-3|5-8|6-7|9-10|11-13|12-14|15-18|16-17|19-20|21-24|22-23. El comentari alludeix a la cara del noi del gravat i comença amb aquestes paraules:

**Il ne contemple rien. Le monde qui l'entoure,
Il y pose les yeux, mais pour le traverser,
Car son regard qu'il maintient vierge de pensée
N'est pas à l'heure encore des formations d'amour.**

Com es pot veure, tots els versos comencen amb majúscula i la lletra és la mateixa que la del pròleg, la Ibarra rodona, però d'un cos més petit.

Gravat 3 d'YVES BRAYER.

GRAVAT 3

- I: YVES BRAYER amb comentari de MAURICE FOMBEURE (5).
III: dos cavalls en primer terme i uns arbres sense fulles al darrera.
IV: punta seca.
V: pl: 265 x 190 ; ps: 263 x 183.
VI: coure acerat.
IX: a la zona dels cavalls la punta seca està poc incidida mentre que als arbres la factura és més densa. El poema que glossa aquest gravat es titula Chevaux des chevaux, des chevaux i està format per quatre quartets i una estrofa de dos versos lliures. Els quartets rimen 1-3|2-4. La tipografia d'aquest comentari és la mateixa que la del Gravat 2 i tots els versos comencen igualment amb majúscula, sense haver-hi punts. El poema diu així:

*Au vent sauvage et tremblant de Camargue
Chevaux cabrés comme la houle en mer
Grisés, tout près, par l'odeur des madragues
Du sel, des thym et des lauriers amers*

*Bucant, chevaux, le vent des libertés,
Lourds des taureaux trapus, aux pointes vives
Fouettés d'hivers ou dilatés d'étés
Dans les cris des flamants roses, des grives*

*Entre les mers et les nuages vides
Sur l'étendue plate comme un soleil
Porte-flambeaux, ces cyprès impavides,
Vénus polies de la nuque à l'orteil*

*Issant des flots. Tarasques, tramontanes,
Vertige orgueil et galop sans nul frein
Cavales bleues, roses au son des campanes
Je vous envie, de mon sort souterrain,*

*Du creux des rues, des balcons aux étages
Du lourd travail-oh, sa règle d'airain!*

GRAVURE ET POÉSIE DE CE TEMPS
NOTES

- (1) El títol de la col·lecció està fet amb una xilografia gravada per JAUME PLA amb l'anagrama GP al centre, que correspon a les paraules GRAVURE i POÉSIE. En aquesta col·lecció l'emblema de LA ROSA VERA ha deixat lloc a aquesta xilografia tot i que l'editorial segueix portant el mateix nom: LES ÉDITIONS DE LA ROSA VERA.
- (2) Aquestes planxes varen ser analitzades al taller de JAUME COSCOLLA i de JORDI SÁNCHEZ, però en l'actualitat les té JAUME PLA per lliurar-les al Museu d'Arts Gràfiques com la resta de les planxes de LA ROSA VERA.
- (3) Al taller de JAUME COSCOLLA van trobar també la planxa corresponent al gravat de JACQUES VILLON, el primer de la col·lecció, i encara que la B.C. no el té, en fem aquí una anàlisi de la planxa:

I: JACQUES VILLON

III: una figura central sense faccions, amb les formes sintetitzades.

IV: aiguafort i tocs de punta seca.

V: pl: 265 x 190.

VI: coure acerat.

IX: el comentari d'aquest gravat el va fer ANDRÉ FRENAUD però no l'hem tingut a les nostres mans. El títol del gravat és L'effort.

- (4) A la portada d'aquest plec es parla d'aiguafort i de punta seca com a tècniques d'aquest gravat, però nosaltres assegurem que de punta seca no n'hi ha i en canvi hi trobem aigüa-tinta.
- (5) Sabem que fou MAURICE FOMBEURE qui va escriure el poema que glossa aquest gravat, però a la portada del plec no ho diu i el text tampoc està firmat. No hi ha impressa ni la tècnica ni el títol del gravat, però mercès a l'observació de la planxa sabem que és una punta seca.

